

MINERVA

MARJA LAMPI
VLADIMIR PRYTKOV

Kadonneen Brewsterin metsästys

Kadonneen Brewsterin metsästys

Marja Lampi ja Vladimir Prytkov

Kadonneen Brewsterin metsästys

© Marja Lampi, Vladimir Prytkov ja Minerva Kustannus, 2022
Minerva Kustannus on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
www.minervakustannus.fi

Kansi Jari Koski, kannen iso kuva Paul Ervi

Muut kuvat Mirja Korhonen, Veli-Pekka Korhonen, Marja
Lampi, Timo Nyman, Ville Pitkänen, Dmitri Podluzni ja
Vladimir Prytkov

Taitto Kalevi Nurmela

ISBN 978-952-492-425-2

Painettu EU:ssa

Kirja on omistettu kaikille toisessa
maailmansodassa lentäneille hävittäjälentäjille.

Sisällys

Sanastoa	8
Esipuhe	9
Kiitokset	15
Brewstereiden hankinta Suomeen	17
BW-372:n vaiheet Suomen ilmavoimissa	23
Etsintä alkaa	29
Prytkovin tekemät etsinnät	41
Timo Nymanin tekemät etsinnät ja koneen löytäminen	51
Koneen nosto	69
Nostajien saama kohtelu	81
Kottmanin koneenostoyritys Venäjän Karjalassa	95
Brewsterin poisvienti Venäjältä	107
Gary Villiardin tarina	121
Paljastuksia	125
Periksi ei anneta	143
Brewsterit tositoimissa muualla	153
Brewster-etsintöihin osallistuneet henkilöt ...	159
Liitteet	163
Henkilöhakemisto	183
Lähteet	189

Sanastoa

Lentolaivue: Lentolaivueessa on 3–4, joskus jopa 5 lentuetta. Esim. lentolaivue 24:ssä oli 4 lentuetta

Lentue: Lentueessa on n. 8 konetta. Vahvistetussa lentueessa lentueen konemäärää vahvistetaan muiden lentueiden koneilla tarvittavalla osuudella.

Parvi: Parvessa on normaalisti neljä konetta. 1. parvi ja 2. parvi muodostavat lentueen. Esim. Heimo Lampi, Lentolaivue 24, 2. lentue, 1. parvi.

Partio: Siipipartiossa on 2 konetta, joista toinen partiojohtaja, toinen siivellä lentäjä. Partio on ilmavoimien käyttämä pienin taktinen yksikkö. Kaksi partiota, johto- ja siipipartio, muodostaa parven. Siipipartio on parven ns. kakkospartio.

Parven **lentomuodostelmaa** voidaan havainnollistaa ojennettujen sormien avulla. 4 sormea kuvaa parven neljää konetta. Lentomuotoa kutsutaankin Yhdysvalloissa nimellä *finger four*. Keskisormi on parven johtaja, etusormi hänen siipimiehensä. Nimetön on siipipartion johtaja, pikkurilli hänen siipimiehensä. Peukalo kuvaa aurinkoa, eli siipipartio pyrkii lentämään ”toisella puolella” auringosta johtajaan nähden, jolloin tähystys auringon suuntaan helpottuu.

Kaikuluotain: Näyttöruudulla varustettu ilmaisoin, jolla voi havainnoida muun muassa veden syvyyttä ja etsiä pinnanalaisia esineitä.

Magnetometri: Metallinilmaisoin, joka paljastaa, missä on metallia.

Naaraus: Eri suuntiin harottavista terävistä tai tylpistä koukuista tehtyä nippua vedetään vedenalaisella etsintälaitteella haluttuun suuntaan. Koukkuja voidaan kiinnittää myös metallitankoon, jolloin etsintäalue on leveämpi.

Esipuhe

Eräänä aamupäivänä radiokanavaa hakiessani kuulin kanavalta kahden naisen, toimittajan ja haastateltavan, keskustelun. Vastauksena toimittajan kysymykseen nainen vastasi:

– Teon seuraukset ovat ikuisia.

Sanat veivät ajatukseni vuosia aikaisemmin Venäjän Karjalasta löytämäni Brewster BW-372 hävittäjäkoneeseen.

Olin syksyn 1994 jälkeen asettanut itselleni tavoitteen ja päättänyt ratkaista lentokoneeseen liittyvät etsinnät itse muista etsinnöissä mukana olevista välittämättä. En halunnut omalle alueelleni henkilöitä, joiden pelkäsin mahdollisesti sotkevan asioita, koska eivät tunteneet niiden taustoja tarkemmin. Aikaisemmilta etsintä- ja sukellusvuosiltani minulla oli kokemusta ”oksan ottajista, vaan ei kuusen kaatajista”.

Useita vuosia tein tutkimustyötä sota-arkistossa ja haastattelin henkilöitä, jotka asiasta saattoivat jotain tietää. Puheluita kertyi paljon. Pikkuhiljaa asiat alkoivat valjeta ja heinäkuun puolivälissä 1998 pääsin kuvaamaan konetta ve-

denalaisella videokameralla sukellettuani koneen hylkyyn ensimmäisen kerran kesäkuun 17. päivänä 1998.

Innostus ilmailuun alkoi lapsena katsellessani kummisetäni, äitini siskonmiehen lentäjäkuvia. Eino Iisakki Peltola, Eikka, oli jo ennen sotia liittynyt Lahden Purjelentokerhoon. Kuvissa lentopukuinen nuorukainen katsoo kaukaisuuteen. Päässään lentohuuva kuulokkeineen Eikka Peltola istuu lentokoneen ohjaamossa Rantasalmen kentällä. Brewster-hävittäjän ohjaamossa kuvattun lentäjän ilme on mietтелиäs.

Kummisetäni elämä ja kuolema sai pojan mieleni hehkumaan lentämisestä. Koulussa ja kotona ihmeteltiin lentokonepiirustuksiani. Mikä ihme sai pojan niin paneutumaan lentokoneisiin? Innostus laajeni vielä pienoislentokoneiden rakenteluun.

Kesänvietto sisaren perheen kesäpaikalla kirkasvetisen järven rannalla toi koulupojan elämääni uuden ulottuvuuden, vedenalaisen maailman. Sain syntymäpäivälahjakseni sukellusnaamarin. Sukellellessani järven syvänteiden ja karikkojen hiljaisessa maailmassa mietteisiini nousi lentäjäsetäni, joka hävittäjäkoneensa kanssa oli syöksynyt mereen kaukana kotopaikastaan. Koulupojan haaveisiini tuli ajatus päästä joskus isona paikalle, jossa kone makasi, ja tuoda kummisetä pois vetisestä haudastaan.

Ryhdyin lukemaan sukellusaiheista kirjallisuutta saadakseni todellisen kuvan sukeltamisesta.

ta nykyaikaisine laitteineen ja vaaroineen. Kun jotain kovasti haluaa, niin se myös toteutuu – ainakin tässä tapauksessa. Sukelluskurssi talvella 1968 vei minut lähemmäksi haavettani päästä etsimään lentokonehylkyjä vesistöistä.

Samanhenkisten ihmisten kanssa asiat edistyivät ja päästiin toimintaan. Kuuluin lahtelaiseen sukellusryhmään, joka sukelsi Vesijärven Oinassaaren luota pohjamutiin jääneen Pyy-harjoitushävittäjän osia. Teimme historiaa, ja useat lehdet kirjoittivat juttuja sukelletusta lentokoneesta.

Omat tutkimukseni saivat uuden käänteeseen 1970-luvun alussa alkaneista sota-arkistokäynteistä. Kesällä 1973 alkoivat sota-arkiston tietoihin ja silminnäkijöiden havaintoihin perustuvat lentokone-etsintäni. Ensimmäisenä lentokonehyllynä löysimme neuvostoliittolaisen pommikoneen Tupolev SB-2:n Joroisista. Ilmavoimien helikopteri nosti koulutustyönä moottorit ja rungon kesäkuun alussa 1976.

Jatkuva konehylkyjen etsintöjen käynnistäminen alkoi tuottaa tulosta. Seuraavaksi paljastimme vesien kätköistä Utin Haukkajärvestä Polikarpov I-153:n, Ruokolahdelta Gloster Gladiator GL-269:n, Imatralta Fokker FR-81:n, Parikkalasta Hansa Brandenburgin, Säkylästä Moranes Saunier MS-320:n, Pori-Säpistä Messerschmitt MT-208:n, Venäjän Karjalasta Tiiksjärveltä Moranes Saunier-609:n, Metzelitsasta Bristol Blenheim BL-139:n ja Segezan läheltä Brewster BW-372:n.

Koneiden etsinnässä menee paljon aikaa suunnitteluun. Kun kohde on tiedossa, pitää selvittää, millä kulkuvälineellä mennään, mitä tarvikkeita otetaan mukaan, miten menetellään löydön suhteen. Tarvitaanko nostokoria, miten paljon autossa on tilaa, paljonko voidaan kuljettaa? Sukelluslaitteet painavat ja on huolehdittava myös niiden toimivuudesta. Mukaan on otettava erivahvuisia köysiä, naaroja, merkkikohoja, valaisinlaitteita ym. On huomioitava, minkälaisessa maastossa kuljetaan, tarvitaanko järvellä tai merellä venettä vai joudutaanko rakentamaan ponttonit. Etukäteen on ratkaistava monia asioita.

BW-372:n etsintöihin pyytämäni avustajat osasivat asiansa, missä kuljettiinkin ja mitä tehtiin. Olimme vieraalla maaperällä, vieraassa kulttuurissa, missä mitä tahansa voi sattua. Siksi pyrimme mahdollisimman näkymättömään toimintaan. Kaikista henkilötapaamisista selvisimme Raimo Nyysösen venäjänalkeilla hyvin. Meitä ei häiritty, vaikka olimme ulkomaalaisia erämaassa.

Brewsterin löytö koski kolmea maata, Venäjää, Suomea ja Yhdysvaltoja, ja joukkoa ihmisiä, jotka tavalla tai toiselle liittyvät koneen kohtaloon. Jäimme odottamaan, mitä tuleman piti ja olimme löydöstä hiljaa.

Voidaksemme päästä lukemaan BW-372:een liittyviä tapahtumia haluan lopuksi esittää kiitokseni pitkäaikaiselle sukelluskumppanilleni Veli-Pekka Korhoselle ja kuljetushuollosta vastanneelle Raimo Nyysöselle. Parhaat kiitokseni myös

niille lukuisille henkilöille, jotka ottivat yhteyttä minuun ilmailuhistoriallisen koneen tiimoilta. Sota-arkiston henkilökuntaa haluan kiittää ”sille lentokonemiehelle” annetusta avusta. Edesmennyttä ystävääni, rajajääkäri Ahti Virtasta, kiitän hänen ansioistaan koneen löytymiseen.

Orimattilassa heinäkuussa 2007

Timo Nyman

Kiitokset

Sydämellinen kiitos sisarelleni nunna Kristodulille hänen vilpittömästä kiinnostuksestaan Brewster-tapahtumiin ja avustaan tämän kirjan syntyyn. Kiitän myös kälyäni Seija Kortekallio-Lampea ja veljeäni Antti Lampea kirjoitusrauhasta, jonka sain heidän kotinsa yläkerran huoneessa.

Kirjan viimeistelyvaiheessa apuaan tekstin tarkastuksessa antoivat Ville Pitkänen ja Nadja Tuominen, mistä heille lämmin kiitos.

Kunnioittavat kiitokseni esitän myös äitini hoitajalle Svetlana Filatovalle häneltä prosessin aikana saamastani henkisestä ja käytännön tuesta, jota ilman tuskin olisin kestänyt tätä koettelemusta. Lapsiani ja lapsenlapsiani kiitän jalkojeni pitämisestä maan pinnalla.

Helsingissä 4.9.2007

Marja Lampi

Maaailman viimeisen Brewster-hävittäjän uskomattomat vaiheet

Kadonneen Brewsterin metsästys

on värikäs pala suomalaista ilmailuhistoriaa, seikkailukertomus ja dokumentti. Lentäjä-ässä Lauri Pekuri teki koneella pakkolaskun 1942 suureen Kalejärveen Itä-Karjalassa. Lentäjä pelastui, mutta kone jäi järven pohjaan 56 vuodeksi.

Saatuaan vahvistuksen Yhdysvaltain laivaston ilmailumuseon kiinnostuksesta konehylkyyn, lentäjäveteraani Heimo Lampi yhdessä tyttärensä kanssa löysi yhteistyökumppanit ja aloitti etsinnät. Timo Nyman löysi koneen, ja Vladimir Prytkov kumppaneineen nosti sen elokuussa 1998. Moskovalainen yritys yhdessä Karjalan hallituksen kanssa vei koneen etsintäryhmältä ja myi sen Yhdysvaltain laivastolle. Vuosikautsia Marja Lampi vetosi sekä Yhdysvaltain että Suomen viranomaisiin etsintäryhmän puolesta. Suomen valtio on jättänyt Yhdysvalloille asiasta nootin 2006.

Marja Lampi on kirjallisuuden maisteri ja lentäjä-ässä Heimo Lammen tytär. Hän on aiemmin toimittanut isästään kertovan kirjan Brewster-lentäjä.

Vladimir Prytkov on venäläinen ilmailuasiantuntija, joka organisoi koneen noston Karjalassa vuonna 1998.

69.94
39.6

ISBN 978-952-492-425-2

9 789524 924252

minerva

www.minervakustannus.fi

KANSI Khora / Jari Koski